

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ЄС ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА НАУКОВЦІВ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Крамар Ю.В.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

В умовах повномасштабної війни рф з Україною сфера освіти, науки та інновацій зазнала значних втрат. Станом на липень 2023 р. в країні зруйновано 337, пошкоджено 3 199 закладів освіти [1, с. 7]. Істотно постраждала інфраструктура науково-дослідних установ (унікальне наукове обладнання й устаткування, дослідні лабораторії, центри колективного користування науковим обладнанням). На сьогоднішній день за даними МОН України повністю зруйновано – 4, частково пошкоджено – 114 будівель наукових інституцій, 13 – опинились на тимчасово окупованій території [1, с. 44]. Складною є ситуація з молодими вченими, котрі залишають сферу наукової діяльності. Так, понад 5 % молодих науковців, які працювали у ЗВО України, змінили місце перебування та виїхали за кордон. Ще загрозливішою є ситуація з вченими, котрі працюють в системі академії наук. За період війни 43 % молодих науковців виїхали з території України [1, с. 44].

Світова наукова спільнота не лише рішуче засуджує війну, розпочату рф проти України, а й докладає чимало зусиль для допомоги тим студентам і науковцям, які змушені були виїхати за межі України. Ще 4 березня 2022 р. окрема Директива ЄС тимчасово надала біженцям з України такі ж права, як і громадянам країн – членів ЄС, що гарантувало їм вільний доступ до ринку праці та освітніх послуг [2, с. 39.] Підтримка вимушено переміщених українських вчених, дослідників в Європі координується низкою наукових, освітніх інституцій, а також фондів. Серед них, Університет Латвії, Польська академія наук, Інститут Макса Планка, Лейденський університет, Шведський фонд стратегічних досліджень, фонд Александра фон Гумбольта (Німеччина). Спеціальні програми для українських дослідників запровадили академії наук Австрії, Ізраїлю, міністерство вищої освіти Франції [3, с. 287].

Окрім фінансової допомоги для студентів та науковців – вихідців з України, європейська наукова спільнота пропонує велику кількість програм для українців на стажування, роботу чи навчання в рамках міжнародної співпраці та академічних обмінів між вітчизняними закладами вищої освіти України та їхніми зарубіжними партнерами.

Лише у 2023 р. різноманітна підтримка сферам освіти та науки України здійснювалась у рамках понад **160 проєктів і програм** із загальним обсягом фінансування бл. **1,2 млрд євро** [1]. До них залучені більш як **50 організацій** та урядів іноземних країн, серед яких спеціалізовані структури ООН, органи ЄС, міжнародні громадські організації.

Центральне місце в підтримці української освіти посідають чинні програми допомоги від Європейського Союзу. Найважливішими освітніми програмами ЄС є наступні: *Erasmus*, *Tempus*, *Horizon 2020*, програми Європейської дослідницької ради, а також ті, що підтримуються Німецькою службою академічних обмінів *DAAD*, стипендіальна програма *Fulbright*, програми Інституту відкритого суспільства (Вашингтон), Шведського інституту та Фонду імені Александра фон Гумбольдта. Академічній мобільності студентів та викладачів сприяють й такі міжнародні грантові програми і стипендії як *Стипендіальна програма імені Лейна Кірккланда* (Польща), *Нова дослідницька програма від Польської національної агенції з академічних обмінів (NAWA)* (Польща), *Програма Лізи Майтнер* для науковців (*Lise Meitner Program for scientists from abroad*) (Австрія), *стипендія Фінського центру міжнародної мобільності (Center for International Mobility)* (Фінляндія), *творчі стипендії від Дослідницького центру Fabrica* (Італія), *стипендії й фінансова підтримка від Фонду імені Фріца Тіссена (Fritz Thyssen Foundation)* (Німеччина), *Міжнародного Вишеградського фонду* (Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина), *стипендія факультету «Artes Liberales» Варшавського університету* (Польща), *стипендії на публікації «Долаючи кордони»* (Німеччина) [4, с. 322]. Є серед них й абсолютно нові програми для українців. Наприклад центр міської історії у Львові, що активно співпрацює із зарубіжними інститутами пропонує цілу низку стипендій для науковців з України, які постраждали від війни. Серед них – *стипендія на документування війни в Інституті наук про людину у Відні* [5, с. 277]. Спеціальну програму під назвою «*Horizon4Ukraine*» започатковано в рамках загальноєвропейської програми «*Horizon Europe*» [2, с. 40].

Найпотужнішою є підтримка українських учасників і закладів освіти в рамках програми ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту «*Erasmus+*». Ще на початку повномасштабного вторгнення рф в Україну в своїй заяві від 3 березня 2022 р. Єврокомісарка Марія Габріель анонсувала надання більшої підтримки українським студентам у рамках програми «*Erasmus+*», які на той час перебували за кордоном [2, с. 39]. На користь українських студентів та викладачів перерозподілено кошти, які передбачалися для дослідників рф за європейськими освітніми програмами (зазначимо, що ще на початку квітня 2022 р. рамках п'ятого пакету санкцій проти росії та білорусі, Європейська комісія призупинила виплати в рамках програм ЄС

«Еразмус+», «Горизонт-2020», «Горизонт Європа» та «Euratom», а також укладання нових договорів чи угод). За словами Світлани Шитікової – координатора програми «Erasmus+» Офісу в Україні у 2022 р. за рахунок перерозподіленого бюджету замість проєктів рф було профінансовано 38 українських проєктів, а 93 – рекомендовано до підписання [2, с. 42]. 64 українці отримали стипендії спільної магістерської програми «*Erasmus Mundus*», тоді як попереднього року – лише 36 студентів [2, с. 42]. Усього в 2022 р. за результатами конкурсів у рамках програми «Erasmus+» було підтримано безпрецедентну кількість проєктів, представлених українськими учасниками (лише за напрямом Jean Monnet – 94 проєкти [1, с. 9]).

У 2023 р. оновлено робочу програму «Erasmus+». Вона, зокрема передбачає 100 млн євро на підтримку проєктів, які сприяють освітній діяльності та інтеграції людей, що рятуються від війни в Україні, а також заходи з підтримки організацій, учнів і працівників закладів освіти України. На 31 млн євро збільшено бюджет міжнародного компонента програми «Еразмус+», який планується використати на розширення проєктів із мобільності, розвитку потенціалу вищої освіти, а також на підтримку проєктів міжнародної співпраці. На 2023 р. для України передбачено фінансування в обсязі 5 млн євро для створення цифрового освітнього середовища у сфері вищої освіти [1, с. 10]. Проєкт мав розпочатись в серпні 2023 р. після оголошення результатів відбору.

У програмі Єврокомісії на 2023 рік передбачено 100 млн євро цільової допомоги Україні для відбудови українських шкіл, збільшено фінансування студентської та академічної мобільності та створено окремих проєкт для українських науковців «*Marie Skłodowska-Curie Actions for Ukraine*» в межах програми «Горизонт-Європа» [2, с. 42–43].

Таким чином, міжнародна академічна мобільність і співпраця в умовах війни залишаються невід’ємними чинниками інтеграції України до європейського освітнього і культурного простору. Українським студентам та науковцям надається допомога та підтримка на двох рівнях: сприяння рівного доступу до освітніх послуг у країнах їх перебування та збільшення фінансової підтримки в рамках грантових програм ЄС для України.

Література:

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. К., 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozvp.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

2. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

3. Дмитренко К. А., Кашуба Л. С. Міжнародна допомога українському освітньому простору в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

4. Самко А.М. Міжнародна академічна мобільність як невід’ємний чинник євроінтеграції України. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

5. Калюжна Т. Г. Можливості взаємодії українських науковців із міжнародною науково-освітньою спільнотою в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).